

Witold Warcholik

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska ■ University of the National Education
Commission, Krakow, Poland

Questing – meandry realizacji funkcji kształceniowej w turystyce miejskiej. Studium przypadku miast województwa małopolskiego

Questing Meanders of Realization of the Educational Function in Urban Tourism: a Case Study of Towns in the Małopolska Voivodeship (Poland)

Streszczenie: W artykule podjęto próbę oceny stosowania questingu – metody udostępniania dziedzictwa, wykorzystywanej w turystyce miejskiej – w kontekście potencjalnych funkcji: kształceniowej i edukacji kulturowej. Przedmiotem pracy były treści zawarte w ulotkach questów opracowanych dla miast województwa małopolskiego oraz opinie o metodzie zawarte w literaturze z zakresu turystyki i rekreacji. Materiały kartograficzne, ilustracje i teksty analizowano pod kątem potencjalnego wykorzystania w edukacji oraz zweryfikowano je w terenie metodą obserwacji uczestniczącej. Za pomocą metody desk research przeprowadzono analizę tekstów artykułów dotyczących wykorzystania questingu w turystyce i edukacji. Pojawiające się w literaturze pozytywne opinie na temat edukacyjnej roli questingu, sformułowane niestety na podstawie nielicznych prac weryfikujących efekty takiej formy aktywności turystycznej, wymagają korekty i rozszerzenia badań na różnych poziomach nauczania. W przypadku udziału w questingu dzieci i młodzieży, zidentyfikowane w ulotkach liczne przykłady specjalistycznych pojęć, niski poziom językowy tekstów, rymowanie na siłę, wątpliwej jakości materiały kartograficzne, obecność banalnych zadań, możliwych do rozwiązania bez wyjścia w teren, i powtarzalność typów zagadek mogą stanowić istotną barierę dla realizacji kształceniowej funkcji questingu.

Abstract: This paper attempts to evaluate the implementation of questing – a method used in urban tourism for making heritage accessible – in the context of its potential for educational and cultural functions. The subject of the study was the content of questing leaflets, developed for towns in the Małopolska province, and opinions about such a method contained in the literature on tourism and recreation. Cartographic materials, illustrations and texts were analysed in terms of their potential use in education and verified in the field using participatory observation. Based on desk research, an analysis of the texts of articles concerning the use of questing in tourism and education was carried out. Positive opinions about the educational role of questing appearing in the literature, unfortunately based on just a few studies verifying the effects of this form of tourist activity, require correction and the extension of research at various levels of education. In the case of the participation of children and youth in questing, the numerous examples

of specialist terms identified in the leaflets, the low linguistic level of the texts, the 'forcible' rhyming, the questionable quality of the cartographic materials, the presence of trivial tasks that can be solved without going into the field and the repetitiveness of the types of puzzles, can constitute a significant barrier to the realisation of the educational function of questing.

Słowa kluczowe: edukacja; funkcja kształceniowa; kartografia szkolna; mapa; questing; turystyka kulturowa; turystyka miejska

Keywords: cultural tourism; education; educational function; map; questing; school cartography; urban tourism

Otrzymano: 21 września 2024

Received: 21 September 2024

Zaakceptowano: 21 października 2024

Accepted: 21 October 2024

Sugerowana cytacja/suggested citation:

Warcholik, W. (2024). Questing – meandry realizacji funkcji kształceniowej w turystyce miejskiej. Studium przypadku miast województwa małopolskiego. *Przedsiębiorczość - Edukacja [Entrepreneurship - Education]*, 20(2), 217–232. <https://doi.org/10.24917/20833296.202.13>

Wstęp

Edukacja, jako motyw wyjazdów turystycznych, stanowi wyzwanie zarówno dla badaczy, jak i dla podmiotów odpowiedzialnych za marketing destynacji turystycznych. Funkcja poznawcza turystyki, niezależnie od tego, czy jest pochodną głównego motywu podróży, czy też jedynie znajduje odzwierciedlenie w indywidualnych korzyściach turysty, potwierdza istnienie więzi między turystyką w dowolnej formie a kształceniem (Marciszewska, 2013). Współcześnie przed turystyką powiązaną z krajoznawstwem stawia się cele zarówno wychowawcze, jak i kształceniowe (Kruczek, 2013). W. Kurek (2008) do głównych eufunkcji turystyki zaliczył funkcję kształceniową, a W. Gaworecki (2003) na długiej liście podstawowych funkcji turystyki umieścił funkcję kształceniową i funkcję edukacji kulturowej obok m.in. funkcji wychowawczej, wypoczynkowej, zdrowotnej i kształtowania świadomości ekologicznej. Edukacyjna natura turystyki wynika przede wszystkim z oddziaływania na turystę wielu czynników kształtujących rozwój człowieka, wynikających ze zmiany otoczenia, poznania nowych osób, identyfikacji potrzeb związanych ze stanem zdrowia, pobudzenia potrzeb dotyczących poznawania świata itp. (Madras-Majewska, Majewski, 2013; Pytel, Szkup, 2018). Kształceniowa funkcja turystyki może być spełniona w sensie zarówno poznawczym, jak i praktycznym. Turysta, zdobywając orientację w otaczającej go rzeczywistości przyrodniczej, społecznej i kulturowej, przyswaja sobie również pewne umiejętności oraz nawyki, które może spożytkować praktycznie (Gaworecki, 2003). Turystyka zmienia, kształtuje i rozwija osobowość podróżujących, a także prowadzi do wzrostu ich samoświadomości, co z kolei jest niczym innym jak wychowywaniem (Kruczek, 2013).

Jedną z metod udostępniania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, których funkcje turystyczne oraz edukacyjne wzajemnie się przenikają, jest questing (Droba, Przepióra, 2014; Pietrzak-Zawadka, Zawadka, 2015). W literaturze pojawiają się opinie, że questing wpisuje się w nowoczesną edukację na miarę XXI wieku (Wilczyński, 2011) i że questy mogą odgrywać istotną rolę w turystyce edukacyjnej (Mączka, Kozak, 2017). Autorzy opracowań nadają questingowi status niekonwencjonalnego narzędzia interpretacyjnego

edukowania turystów oraz lokalnych społeczności (Połucha, 2015), nowatorskiej formy aktywnej edukacji plenerowej (Likhtarovich, Szustka, 2013), a nawet modelu edukacji w danym miejscu (Banasik, Fiszer, 2014).

Quest definiowany jest jako odpowiednio skomponowany tekst opisujący sposób pokonywania pewnej trasy nieoznaczonej w terenie lub ulotka zawierająca ów tekst albo opisaną w specjalny sposób trasę turystyczną, którą można przejść, wykonując pewne zadania. To ostatnie znaczenie questu jako szlaku liczni autorzy publikacji wskazują w kontekście produktu turystycznego. K. Czarnecka (2016) zaznacza, iż wyrazu „quest” nie notują dotąd ogólne słowniki języka polskiego oraz sygnalizuje brak jednoznacznych rozstrzygnięć dotyczących odmiany tego wyrazu. Wśród autorów opracowań z zakresu turystyki panuje dowolność w nazewnictwie dotyczącym formy udostępniania tekstów questów. Najczęściej pojawia się określenie „karta do questingu” (Połucha, Żukovskis, 2015) lub ulotka questu (Pawłowska, 2014; Warcholik, 2019a; Warczyńska, 2016).

Celem pracy jest próba oceny wykorzystywania questingu w turystyce miejskiej w kontekście potencjalnych funkcji: kształceniowej i edukacji kulturowej. Przedmiotem badań są wybrane elementy ulotek questów opracowanych dla miast województwa małopolskiego oraz opinie o metodzie zawarte w literaturze z zakresu turystyki. W pracy uwagę skupiono na materiałach kartograficznych, użytych pojęciach i warstwie językowej.

Materiały i metody

Przeprowadzone prace kameralne polegały na zapoznaniu się z zawartością ulotek questów wszystkich miast województwa małopolskiego (35 ośrodków), gdzie w badanym okresie funkcjonowały questy, o których informowano na stronach: bestquest.pl, questing.pl oraz questy.org.pl. Łączna liczba zweryfikowanych ulotek wyniosła 75, z aktualizacją treści na 2023 rok. Zawartość ulotek zweryfikowano następnie w terenie za pomocą metody obserwacji uczestniczącej. Na potrzeby opracowania posłużono się także metodą desk research. Zastosowano ją podczas analizy dokumentów – materiałów źródłowych o charakterze wtórnym, które stanowiła literatura związana z wykorzystaniem questingu w Polsce. Do przeprowadzenia szerokiego, systematycznego przeglądu literatury wybrano finalnie 34 prace (29 polskojęzycznych i 5 anglojęzycznych), wskazane w Google Scholar (GS) oraz znajdujące się w spisach literatury pozycje również wskazane przez GS. Wyszukiwanymi hasłami były „questing”, „quest” i „szlaki questingowe” w języku polskim i angielskim (stan na 30 listopada 2023). Na potrzeby prowadzonych rozważań, w kontekście potencjalnej kształceniowej funkcji questingu, przyjęto następujące pytania badawcze:

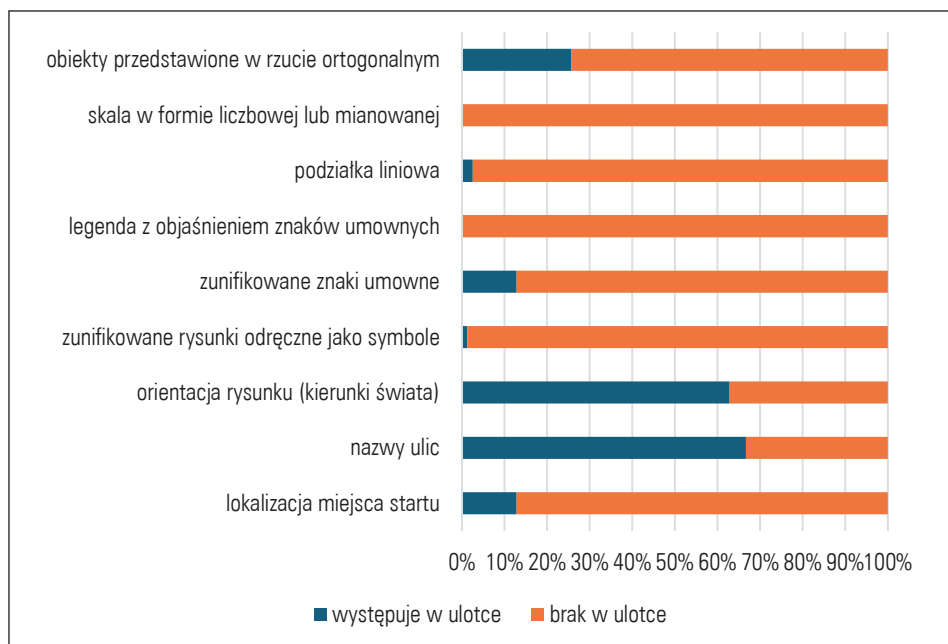
- Jaki jest poziom merytoryczny oraz poziom szczegółowości i różnorodności zagadek zawartych w ulotkach oraz udział zadań możliwych do wykonania bez obecności w terenie?
- Czy w odbiorze tej metody udostępniania dziedzictwa istotny jest poziom językowy tekstów (rymowanie, interpunkcja, słownictwo specjalistyczne itp.)?
- Czy materiały kartograficzne zawarte w ulotkach są opracowane zgodnie z zasadami redakcji planów i map, tak by uczestnicy questingu doskonalili umiejętności posługiwania się nimi?
- Czy temat kształceniowej funkcji questingu jest poruszany w literaturze z zakresu turystyki?

Wyniki

Materiały kartograficzne (plany, mapy, schematy) w ulotkach questów mogą stanowić zwięzłe źródło informacji przestrzennej, uzupełniające lub zastępujące rymowany przekaz słowny. W 75 szczegółowo zinventaryzowanych ulotkach małopolskich miejskich questów w aż 81,2% przypadków pojawiają się rysunki mające na celu odzwierciedlenie rozmieszczenia obiektów na trasie questu.

Autorzy questów sugerują, by wykorzystywać mapy zarówno z ulotek, jak i z tablic informacyjnych znajdujących się w terenie. W zdecydowanej większości zbadanych przypadków materiały kartograficzne opracowane przez autorów ulotek nie mieszczą się w definicji mapy. Mapę turystyczną należy traktować bowiem jako graficzny model rzeczywistości, który prezentuje ją w zmniejszeniu, w sposób uogólniony i określony matematycznie, za pomocą umownych znaków (Jancewicz, Borowicz, 2017). Nie wszystkie rysunki określone popularnie mianem mapy spełniają więc warunki jej definicji. Takimi modelami rzeczywistości są np. rysunki perspektywiczne, panoramy, profile, widoki lub schematy tras turystycznych (Trafas, 2003).

Rycina 1. Wybrane charakterystyki zobrażeń kartograficznych w ulotkach małopolskich questów miejskich

Źródło: opracowanie własne

W przypadku co czwartego analizowanego zobrażenia autorzy ulotek zdecydowali się na przedstawienie trasy questu na zasadzie rzutu ortogonalnego (rycina 1). W pozostałych przypadkach stosowano dowolne ujęcia perspektywiczne, co więcej – nieujednolicone na całym rysunku (ryciny 2 i 3). Tylko w przypadku 2 z 75 ulotek małopolskich miejskich

questów autorzy uznali za stosowne zamieszczenie podziałki liniowej (rycina 2J). Skali w postaci liczbowej lub mianowanej nie zastosowano w żadnej z ulotek. Prawidłowo opracowane systemy znaków umownych stwierdzono w materiałach kartograficznych tylko 13% badanych ulotek. Zarówno w przypadku wykorzystanych znaków kartograficznych zunifikowanych, jak i zaproponowanych przez autorów ulotek odręcznych znaków, symboli i ilustracji, odbiorca nie miał możliwości zweryfikowania poprawnego ich odczytania. Żadna ze zbadanych ulotek małopolskich miejskich questów nie miała bowiem legendy z użytymi znakami (rycina 1). Nawet w wypadku precyzyjnego odwzorowania obrazu pokonywanej przestrzeni i użycia zunifikowanego systemu znaków trudno wymagać od uczestnika questingu ich znajomości (rycina 3E, 3J). W przypadku sygnatur obrazkowych i rysunków odręcznych obiektów bardzo rzadko zachowano proporcje wielkości. Autorzy questów przywiązywali natomiast wagę do podania kierunków świata podanych zobrazowań przestrzennych – kierunki te znalazły się na 63% ulotek. Pomocne dla amatorów questingu mogły okazać się nazwy ulic (67% badanych ulotek) i bardzo rzadko umieszczana lokalizacja startu trasy questu (13% ulotek). Kilku autorów zdecydowało się na zamieszczenie rysunków obiektów rozmieszczonych ściśle liniowo przy trasie questu (rycina 3G). Ciekawy jest również fakt, że żadne ze zobrazowań kartograficznych nie zostało wykorzystane w kontekście zagadki, przykładowo jako mapa konturowa. Długą listę niezrozumienia zasad edycji mapy uzupełniają nieopisane linie, które prawdopodobnie w materiałach bazowych przedstawiały poziomicę (rycina 2J) oraz nagminnie stosowana niestaranność w rysunku podwójnych linii w pozaskalowych sygnaturach liniowych (rycina 2).

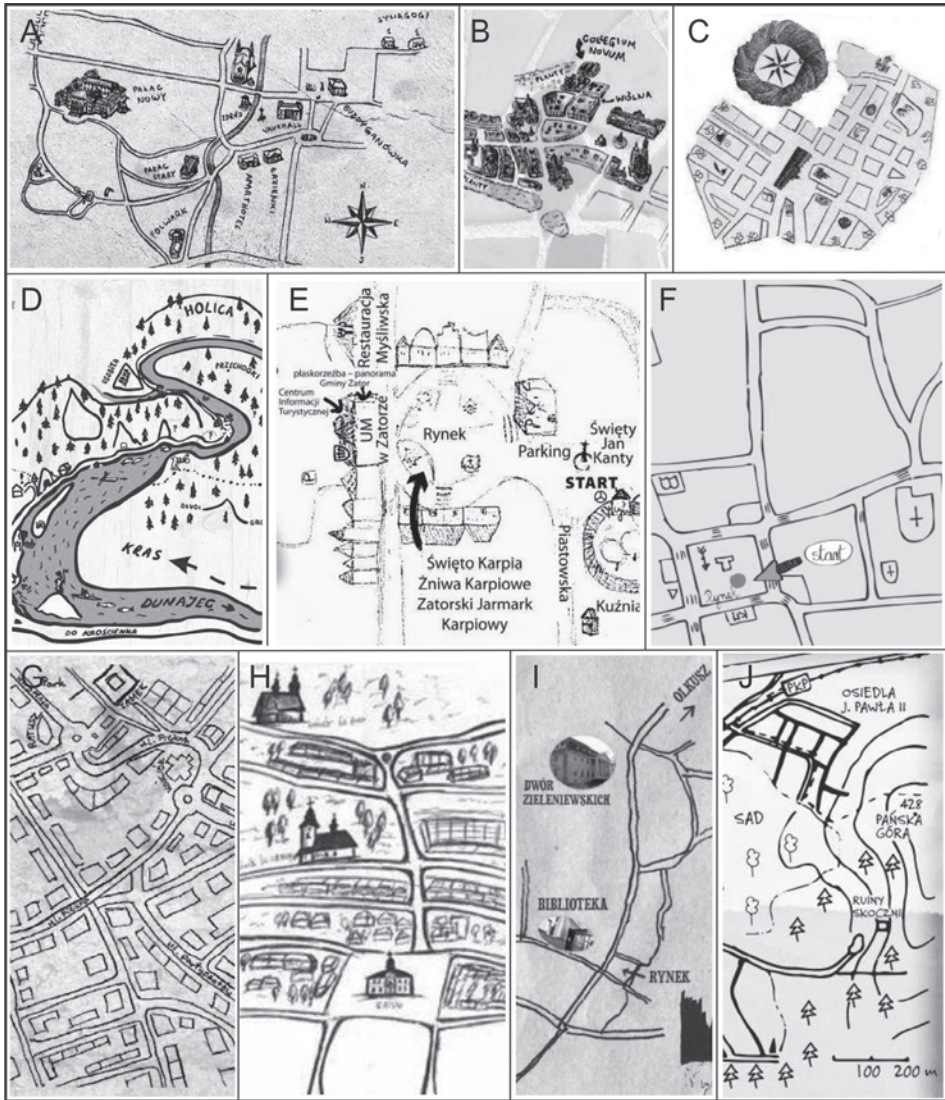
W zdecydowanej większości małopolskich questów miejskich (73 z 75 badanych ulotek) potencjalny uczestnik dysponował rymowanym opisem trasy. Potwierdzono przy tym obserwacje K. Czarneckiej (2017), która charakteryzuje część wierszowaną jako zapisaną wierszem stroficznym, rzadziej stychicznym, zazwyczaj pozbawionym dyscypliny wersyfikacyjnej, gdzie strofy różnią się liczbą wersów oraz liczbą sylab, co zaburza ich rytm. Niestety, w wielu przypadkach w analizowanych ulotkach rymowane opisy miały treści wątpliwe kształceniowo, a raczej wynikające wyłącznie z konieczności „utrzymania” rymów. Przykład:

*Wiedz, że o nazwisku Czuma bohater jeszcze
Jest jeden – cichociemny. Masz dreszcze?
Tak oto miano czwartego wieszczą zyskałem,
Choć karty mego życia wcale nie są białe.
Życia ni śmierci, bo powiem Ci w tajemnicy,
że zmarłem na chorobę, która nie przytrafi się dziewicy...
Teraz swe kroki skieruj pod tężni dach
I ścięgnij swe narty bo możesz zrobić „bach”.*

Narzucony sposób rymowania momentami odbiegał od właściwego rytmu i akcentowania, np.:

*Patron muzeum wielkie pasje miał
I swoje zbiory miastu przekazał
Skręć w lewo, tam z literą w herbie gmach,*

Rycina 2. Przykłady rysunków uzupełniających tekst ulotek małopolskich miejskich questów

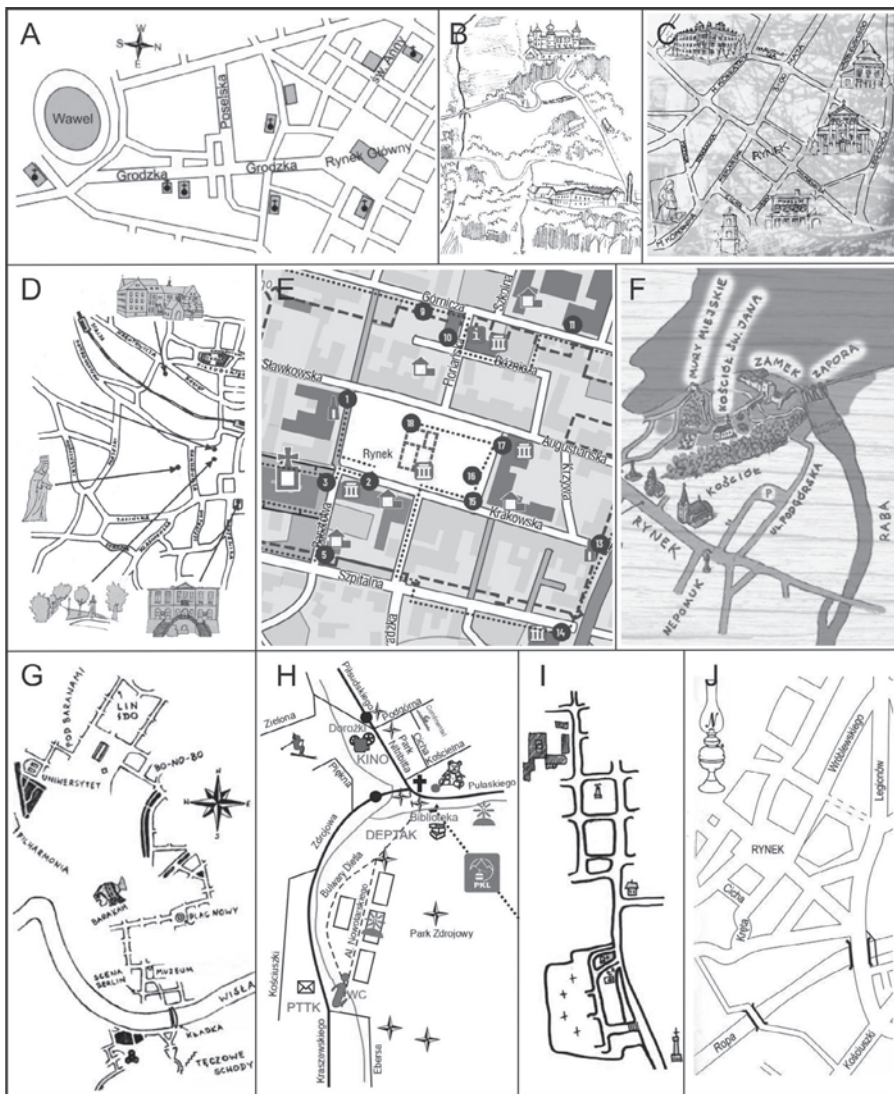

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów zawartych w questach

*O pięknych na szczycie kutych balustradach.
Spójrz – ten dom objazdowym kinem żył,
A naprzeciwko najstarszy w Alwerni dom był.*

Wśród funkcji zagadek K. Czarnecka (2017), obok pomocy w zdobywaniu wiedzy i doskonalenia umiejętności dostrzegania szczegółów otaczającego świata, uzyskiwania danych do poruszania się w przestrzeni, osiągnięcia celu, jakim jest odtworzenie końcowego

Rycina 3. Przykłady materiałów kartograficznych w ulotkach małopolskich questów miejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów zawartych w questach

hasła i odnalezienia skarbu, wymienia uatrakcyjnienie marszruty i ochronę turystów przed ewentualnym wrażeniem monotonii. W ulotkach małopolskich questów miejskich ich autorzy wykorzystali wąską grupę zagadek, głównie proste zadania arytmetyczne i uzupełnianie okienek literami, wydobytymi z tekstów umieszczonych na trasie questu (tabela 1).

Tabela 1. Obecność wybranych form zadań w małopolskich miejskich questach (n = 75)

	Rebus	Krzyżówka
Liczba/odsetek ulotek z wykorzystaniem zadania	5/6, 7%	2/2, 7%
Liczba zadań przypadających na ulotkę, w której taki typ był zawarty	1-4	1

Źródło: opracowanie własne

K. Czarnecka (2017) po lekturze zbioru questów dotyczących Wielkopolski dowodzi, że stosunkowo najrzadziej uzależniona jest wskazanie dalszego przebiegu trasy od rozwiązania zagadki. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku małopolskich miejskich questów, które dodatkowo zawierały długie, wielowersowe wskazówki kierunkowe pozbawione funkcji kształceniowej, np.:

*Kiedy już podejdziesz do domostwa wspomnianego,
Dokonasz prostego działania matematycznego.
Od cyfry siedem dwa odjąć należy,
Kto zna rozwiązanie pod ten numer bieży.
Nieważne czy iść czy biec tam masz chęć,
Istotne byś dotarł do domu z numerem pięć!*

Dodanie takich wskazówek zmuszało do uszczuplenia treści merytorycznych ulotki ze względu na jej ograniczoną objętość, wynikającą z przyjętego formatu wydawniczego.

Wśród analizowanych małopolskich ulotek odnotowano przykłady tzw. kanapowych odcinków tras, którym to mianem określa się takie grupy zagadek, gdzie poszukiwane informacje są powszechnie znane, łatwo przywoływane z pamięci, możliwe do rozwiązania bez obecności na szlaku, czyli przykładowo z wykorzystaniem zasobów internetowych, przewodników itp.:

*W prawo skieruj swoją głowę
Zobaczysz dach oczywiście! To ten w kolorze zielonym!
Tylko tyle powiem, że miejsce to w zabytki piękne obfituje
I Dzwon _____, najślynniejszy w Polsce, tutaj się znajduje.
Idź zatem przed siebie, dzwon zostaw po prawej, drogi Przyjacielu.
Nad Tobą wznosi się _____ o komnatach wielu.*

Interesującym zagadnieniem z punktu widzenia potencjalnej kształceniowej funkcji questingu jest poziom szczegółowości treści przekazywanych w ulotkach. Jak pisze K. Czarnecka (2016), swoboda wyboru zasobu informacji łączy redakcję questu z zasadami obowiązującymi w popularyzacji nauki, która to zakłada przekaz wybiórczy, niesystemowy, bez obowiązku pokazywania całościowego tła oraz kompletu szczegółów. W małopolskich miejskich questach, przy założeniu, że odbiorca tekstu ulotki opiera pozyskanie wiedzy i umiejętności w sposób bezobsługowy, bez dodatkowych materiałów informacyjnych, często mamy niestety do czynienia z mocno ograniczonym przekazem treści. W przykładowej ulotce z miasta Zator całościowy obraz obiektu sakralnego i postaci św. Jana Kantego zawiera się w opisie, w którym nie podano związku postaci z miejscowością:

*Ten gotycki kościół z XIV wieku
 Dodaje Zatorowi mistycznego uroku.
 Przed świątynią jest monument,
 Co wysoki ma postument.
 Płotkiem niskim opasany,
 To święty Jan, _____ zwany.*

Należy zastanowić się, czy nie wynika to po części z „przymusu” zastosowania rymowania. W bardzo nielicznych, przez co trudnych do wnioskowania, questach bez użycia rymu opisy są zdecydowanie bogatsze w treści merytoryczne, np.:

*Na południe od kościoła wznosi się kaplica św. Jana Kantego.
 Według legendy, niegdyś stał tu dom, w którym mieszkał olkuski proboszcz, Jan z Kęt.
 Nad ozdobnym portalem widzimy herb Uniwersytetu Jagiellońskiego, którego Jan Kanty
 był profesorem.*

Ulotki małopolskich questów miejskich zawierają liczne przykłady słownictwa specjalistycznego, takiego jak: innowierca, bohema, klasztor klauzuralny, reprint, prawo magdeburskie, układ urbanistyczny, loża masonerii, stolnik, *theatrum*, gryf, Archi-Szopa, mezalians, miraż, wielodrożnica, diariusz itp. Interesującą obserwacją, w pełni korelującą z wynikami prac K. Czarneckiej (2017), było stwierdzenie dużego nagromadzenia leksyki z zakresu architektury, bez jakichkolwiek dodatkowych wyjaśnień pojęć, co stanowiło zaprzeczenie funkcji kształceniowej questu. Przykłady małopolskie to m.in.: stiuk, sgraffito, tympanon, styl tyrolsko-szwajcarski, ryzalit, blendy, pilastry. Podobnie jak w badaniach wspomnianej autorki, w małopolskich miejskich questach pojawiają się często wyrazy współcześnie rzadkie – przestarzałe i dawne. Kontrastują z nimi próby nawiązania do języka młodzieżowego:

*Jeżeli w dali zegary zoczysz,
 To dobrą drogą przed siebie kroczysz.
 Przez Staszka Lubomirskiego znaczącego rodu,
 Co pomnik Mu fundnęli pobratymcy z grodu.*

W małopolskich miejskich questach powszechne jest zaniedbywanie poprawnej interpunkcji. Przykładowe wierne odwzorowania wersów w ulotkach przedstawiają się następująco:

*Tu kiedyś stadion rozciągał się wielki,
 Nim szpital powstał i park, i alejki.
 Choć trudno uwierzyć, widząc, co zostało,
 Że tutaj hartowano i ducha, i ciało.
 Nazwa mojej miejscowości od rybołówstwa
 I wyplatania koszy powstała
 Czyli od czynności, którymi dawniej ludność tutejsza się zajmowała.*

Opisywane postacie lub obiekty, przy dobrych intencjach autorów, zmierzających do zainspirowania, sugerowania dalszych badań i poszukiwań, mogły jednak, w przypadku braku determinacji i umiejętności dotarcia do źródeł informacji, pozostać niejasne.

*On wierszem sławił Skawę, był Piewcą Beskidów
I mimo wielu opinii nie przyniósł nam wstydu.*

Ta zagadka dotyczyła E. Zegadłowicza.

Małopolskie questy miejskie zawierały nieliczne informacje niedoprecyzowane lub błędy merytoryczne. Przykładami takich sytuacji były informacje o handlu na krakowskim Rynku od drugiej połowy XIII w. i datowanie niezachowanych lub zachowanych w różnym stopniu świątyń w tym mieście:

*Przez ostatnie 1000 lat płaszczyzna placu była nadbudowywana,
Więc świątynia zdaje się niższa, bo w ziemię „wkopana”.
Mały, biały ... Kościół Świętego Wojciecha (gdzieś na nim obwieszczono), tak, to on,
Kolego!
Jest zdecydowanie najstarszym kościołem w Krakowie,
Zbudowanym w XI/XII wieku.
Jadwigi, która też mądrym królem była
I pod czarnym krzyżem zawsze się modliła;*

Dyskusja

Zagadnieniem, które w kontekście walorów edukacyjnych questingu należy poddać dyskusji, jest kompetencja autorów ulotek i opiekunów tras questingowych. Autorzy opracowań dotyczących questingu podkreślają wyraźnie, że tworzenie takich tras jest procesem, w którym mogą uczestniczyć przedstawiciele lokalnej społeczności (Pietrzak-Zawadka, Zawadka, 2015), począwszy od najmłodszych dzieci, przez młodzież czy grupy studentów, aż po osoby dorosłe (Kazior, 2008; Pawłowska, 2014). Tworzenie questów pogłębia poczucie tożsamości i dumy ze swojego miejsca zamieszkania (Wilczyński, 2011). Dodatkowo badacze podkreślają, że pozytywne efekty wykorzystania questingu wynikają z niezbędnej podczas procesu tworzenia questów współpracy międzypokoleniowej, która tworzy wzajemne zrozumienie i szacunek (Kuba, Tyczyński, 2018). Zjawisko zafascynowania daną miejscowością czy historią występuje w wielokrotnieniu, gdy lokalna społeczność nie tylko jest odbiorcą, uczestnikiem zabawy, ale też aktywnie bierze udział w układaniu tras (Warcholik, 2019b). Dzięki temu poznaje swoją małą ojczyznę, a udział w zabawie questowej staje się kwintesencją krajoznawstwa.

Jak wynika z przeprowadzonej inwentaryzacji małopolskich questów miejskich, niestety jedną z konsekwencji bardzo szerokiej kompetencyjnie grupy autorów ulotek questów (autorzy opracowań posługują się nawet stwierdzeniem: „każdy może opracować quest”) jest niebezpieczeństwo niskiego poziomu merytorycznego, w tym językowego i graficznego, ulotek. Dodatkowo, ocena przygotowania autorów tekstów jest bardzo trudna, gdyż niekiedy pozostają oni anonimowi, a w ulotkach ujmowani są tzw. opiekunowie questu. Autorami questów są amatorzy, miłośnicy regionu zafascynowani nową formą turystyki, niekoniecznie zaś osoby profesjonalnie trudniące się sztuką słowa.

Ważnym aspektem identyfikacji i oceny funkcji kształceniowej questingu w przestrzeni miejskiej, ale niestety wyjątkowo rzadko poruszonym przez autorów opracowań, jest strona językowa ulotek. W przypadku potencjalnego wykorzystania questingu jako narzędzia edukacji uwagę autorów i opiekunów należy zwrócić, w kolejności zaobserwowanej powyżej skali problemu w małopolskich questach miejskich, na używanie specjalistycznego słownictwa, rymowanie na siłę powodujące, że wskazówki tracą sens, oraz na błędy interpunkcyjne. Potwierdziły się obserwacje K. Czarneckiej (2016), iż rymy stosowane w wierszowanych tekstach bywają skrajnie banalne, częstochowskie, często parzyste i zależnie od odbiorcy mogą sprawiać wrażenie nieco wymuszonych. Analiza małopolskich questów miejskich potwierdziła też inną obserwację wspomnianej autorki – mianowicie to, iż język questów mieści się zwykle w średnich standardach poprawnej polszczyzny pisanej i wyraźne są bardzo częste zaniedbania interpunkcyjne. Przypuszczalnie, podczas kursów pisania questów cechem stylistycznym nie poświęca się wiele uwagi; warstwa językowa ma przede wszystkim przyciągać niezobowiązującą postacią, nie zaś odstraszać (Czarnecka, 2016).

Jednym z elementów, który autorzy questów umieszczają w ulotkach, jest rysunek przedstawiający rozmieszczenie obiektów mijanych na trasie questu. W większości zbadanych przypadków rysunek ten nie odpowiada definicji mapy, choć tak jest zwykle definiowany w przypadku questingu w literaturze z zakresu turystyki i rekreacji. Co zastanawiające, autorzy opracowań dotyczących questingu uważają, że obecność mapy jest wpisana w jego definicję. Piszą m.in., że questing to poruszanie się po terenie eksploracji z wykorzystaniem jako wskazówki zaszyfrowanego tekstu oraz mapy terenu (Przysiężna, Rodzewicz, Kochańczyk, 2014). Tłumaczą m.in., że mapa znajduje się w ulotce po to, by korzystający z niej rozumieli lepiej relacje pomiędzy poszczególnymi punktami questu (Kazior, 2008). W nieuzasadniony sposób sugerują iż w ulotce bardzo ważna jest mapa z opisem (Smalec, 2015) lub że do wzięcia udziału w questingu potrzebna jest mapa (Banasik, Fiszer, 2014; Droba, Przepióra, 2014; Pawłowska, 2014). Pojawiają się nawet sugestie, iż w ulotce konieczne jest zamieszczenie orientacyjnej mapy z zaznaczonym początkiem trasy (lecz bez wrysowania jej przebiegu i mety) (Czarnecka, 2016) albo że nieodłączną częścią każdego questu jest mapa narysowana odręcznie, z różą wiatrów, stanowiąca uatrakcyjnienie questu (Likhtarovich, Szustka, 2013). Niestety, w opracowaniach pojawiają się także kolokwialne sformułowania, takie jak „mapka” (Gołoś, 2013), „prosta mapka” (Kazior, 2008). Niewłaściwe rozumienie definicji mapy skutkuje sformułowaniami typu „schematyczna mapa” (Pawłowska, 2014), czy też – „uproszczona mapa okolicy z naniesionym punktem startu, ale bez wrysowanej trasy” (Czarnecka, 2016; Sapała, Sławińska, 2023).

Według D. Clark i S. Glazera (2004) questy powinny stanowić dobrą formę zabawy dla różnych grup odbiorców. Questing sięga po motyw „sekretnego miejsca” z lat dzieciństwa, który jak archetyp drzemie w każdym i czeka na przebudzenie (Kuba, Tyczyński, 2018). W kontekście młodzieży, oprócz edukacji celem questingu jest dobra zabawa (Dzioban, Płoskonka, Likhtarovich, 2017; Osóch, 2022) lub edukacja przez zabawę (formuła edutainment) (Czerska, 2016; Jalinik, 2013; Połucha, 2015; Smalec, 2015; Rogowski, 2016). Questing ma więc potencjał wzbudzania pozytywnych emocji, o których pisze m.in. P. Świątek (2014) w szerszym kontekście gier, wskazując, iż zaangażowanie przez aktywny udział wpływa na motywację, a co za tym idzie – na skuteczność uczenia się.

W przypadku małopolskich miejskich questów potwierdziły się wielkopolskie doświadczenia K. Czarneckiej (2017) delimitujące wykorzystane zadania do trzech typów: a) odpowiedzi związanych z wykonywaniem zadań arytmetycznych, b) odpowiedzi wydobywane

z tekstów umieszczonych na trasie questu, c) odpowiedzi sprowadzających się do nazwania lub opisu elementów topografii terenu. Niestety, w małopolskich przykładach potwierdziły się też wnioski autorki o zastanawiająco ubogim zestawie modeli zagadek i powtarzalności typów zadań, co wyraźnie zmniejsza atrakcyjność rozrywki, a tym samym zniechęca do podejmowania kolejnych wędrówek w konwencji questingu. A. Smalec (2015) zaznacza, że gry miejskie i questy często wykorzystywane są przez placówki oświatowe w celu przybliżenia regionu, w którym się mieszka, dostrzeżenia jego walorów, poznania historii, zrozumienia, jak zmienia się miejsce w czasie i w jakim kierunku się ono rozwija. Skromna liczba tego typu podmiotów, jako organizatorów questingu na terenach małopolskich miast, nie potwierdza tej obserwacji.

L. Tuross (2003) wymienia następujący ciąg korzyści ze stosowania turystyki jako systemu dydaktycznego: korzystanie z różnych atrakcyjnych źródeł wiedzy (informacje przekazane przez przewodników i pilotów wycieczek, przewodniki drukowane, informatory, opracowania monograficzne), łączenie indywidualnych aspiracji edukacyjnych z programem wycieczki, tworzenie warunków do konfrontacji wiedzy teoretycznej z praktyką, przyczynianie się do pogłębienia motywacji samokształceniowej uczestników, wreszcie potęgowanie atrakcyjności wiadomości i doświadczeń poznawczych uzyskanych na wycieczce. Bez wątpienia, przy zachowaniu staranności na każdym z etapów tworzenia questu (Pokorna, Wcisło, Warcholik, 2024; Warcholik, 2024), na kanwie powyższych rozważań oraz dyskusji, w której konieczny jest udział autorów ulotek, opiekunów questów, trenerów questingu, a także edukatorów, nauczycieli, jest możliwy do uzyskania efekt funkcji kształceniowej (tabela 2).

Tabela 2. Korzyści wynikające z zastosowania questingu jako systemu dydaktycznego w obrębie miasta

Korzyści	Sposób uzyskiwania
Nabywanie wiedzy o mieście z różnych źródeł wiedzy	Uzyskiwanie odpowiedzi na pytania zawarte w zagadkach, konfrontacja wyobrażeń z obserwacjami terenowymi
Nauka przez różne formy aktywności, potęgowanie atrakcyjności wiadomości i doświadczeń	Obserwacja czynna obiektów na terenie miasta, rysowanie, rozwijanie zmysłów, rejestracja dźwięków, zapachów, dotykanie obiektów
Poznawanie różnych metod	Interpretacja tekstów, ilustracji, map w ulotce i udostępnionych w obiektach w terenie, analizowanie, porównywanie
Zbieranie doświadczeń, konfrontacja wiedzy teoretycznej z praktyką	Odnoszenie sukcesów i porażek w rozwiązywaniu zagadek, praca w innym środowisku niż sala lekcyjna
Rozwijanie indywidualnych aspiracji edukacyjnych	Szeroka oferta tematyczna, zlokalizowana blisko „uczącego się”
Rozwijanie motywacji do samokształcenia	Motywacja do wychodzenia poza ramy pozyskiwania informacji w szkole, na lekcji itp.
Przeżywanie emocji	Emocje towarzyszące poprawnie wykonanym zadaniom, odnalezieniu skarbu, wynikające z kontaktu z mieszkańcami miasta
Ekspresja	Swobodna, nieograniczona czasowo forma zwiedzania umożliwia bardziej wyrazisty i sugestywny sposób wyrażania uczuć

Nauka pracy w grupie	Wspólne rozwiązywanie zadań w zespołach osób w różnym wieku, zespołach rodzinnych. Wspólne podejmowanie decyzji, koordynacja prac, wyłanianie liderów.
Zabawa	Animacja oparta na zabawie jako element motywujący do nabywania wiedzy i umiejętności

Źródło: opracowanie własne

Wnioski

Funkcja kształceniowa turystyki staje się ważnym obszarem badawczym, ale jej rozwój warunkowany jest pełnym zrozumieniem natury uczenia się (Falk i in., 2012). Najważniejszą zmianą w sylwetce tzw. nowego turysty jest transformacja z biernego obserwatora w aktywnego uczestnika. Questing łączy motywy ludyczne z funkcją kształceniową, warto więc polecać go nauczycielom jako wsparcie tradycyjnego nauczania w klasie. Równocześnie jednak, w sytuacji stwierdzonych nieścisłości w rozumieniu metody questingu m.in. przez autorów ulotek, opiekunów tras, autorów opracowań na temat questingu w Polsce (Warcholik, 2024), istotne jest podjęcie dyskusji na temat jego wykorzystania w turystyce edukacyjnej i edukacji.

Wyników przeprowadzonych wyżej prac w kilkudziesięciu polskich miastach nie można uogólniać do questów w innych województwach, w obszarach pozamiejskich i firmowanych przez innych operatorów (autorów, opiekunów). Pozwoliły one jednak na wysunięcie wstępnych wniosków w kontekście kształceniowej funkcji tej metody udostępniania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego:

- zobrazowania kartograficzne pozwalają w ulotkach uzupełnić lub zastąpić opis zjawisk w przestrzeni geograficznej, ale przez brak zrozumienia przez ich autorów definicji i cech mapy czy planu, zamiast stać się doskonałą pomocą naukową, mogą stanowić barierę edukacyjną. Wątpliwość budzi też samo nazywanie ich mapami przez autorów opracowań dotyczących questingu. Należy niwelować braki skal, podziałek, znaków umownych, legend je opisujących, wymagać staranności w wykonywaniu odręcznych rysunków zastępujących mapę, co wydaje się naturalne w przypadku ulotek, które zawierają pod tekstami informację, iż zostały sprawdzona, a opiekunami questów są przykładowo eksperci merytoryczni;
- udokumentowano liczne przykłady tzw. questów kanapowych, co prawie wyklucza aspekt kształceniowy. Wskazówką dla autorów ulotek może być wybór nieoczywistych detali, takich, na które na co dzień nie zwraca uwagi ani turysta, ani odwiedzający, ani nawet mieszkańiec okolicy, a które nie są też przedmiotem podstawowych opisów miejsca w przewodnikach, źródłach internetowych itp.;
- formuła przemieszczania się od punktu do punktu w terenie powinna być w większym stopniu uzależniona od rozwiązywania zagadek - związanych i ze względu na ograniczoną objętość ulotki bogatych w treści merytoryczne. Udokumentowany skromny zestaw modeli zagadek i powtarzalność typów zadań wyraźnie zmniejsza atrakcyjność rozrywki;
- ulotki małopolskich miejskich questów cechuje odejście od reguł interpunkcyjnych, zawierają one też liczne przykłady trudnego słownictwa specjalistycznego. Obszerne fragmenty treści wynikają wyłącznie z konieczności utrzymania formy rymowanej.

Optymizm autorów opracowań z zakresu turystyki i rekreacji w kontekście wykorzystania questingu wymaga weryfikacji za pomocą szczegółowych badań informacji zwrotnej

z logbooków (notatników zlokalizowanych w skarbie na końcu trasy) i stron WWW z opiniami, zmierzających do określenia, kto faktycznie należy do dominującej grupy odbiorców questingu. W przypadku znaczącego udziału dzieci i młodzieży wyżej opisane kwestie specjalistycznego języka, niskiego poziomu językowego i wątpliwej jakości materiałów kartograficznych mogą stanowić istotną barierę dla realizacji kształceniowej funkcji questingu. Autorzy ulotek questów, jeśli zakładają ich wykorzystanie w kontekście funkcji kształceniowej, powinni odpowiedzieć sobie na pytanie o to, czy będą one narzędziem uzupełniającym nabywanie wiedzy i umiejętności w terenie, czy też zaplanowaną od początku do końca formą penetrowania, poznawania danej przestrzeni. Kolejnym punktem wyjścia jest świadomość autora ulotki, że tekst i materiały ilustracyjne należy przygotować tak, by w questingu brała udział osoba w dowolnym wieku i o różnym wykształceniu, czy dostosować je do oczekiwań i możliwości wąskiej grupy potencjalnych uczestników.

Pojawiające się w literaturze pozytywne opinie na temat edukacyjnej roli questingu oparte na nielicznych pracach weryfikujących efekty takiej formy kształcenia, w dodatku prawie wyłącznie na podstawie informacji zwrotnej od studentów, wymagają weryfikacji. Należy też rozszerzyć badania na niższe poziomy kształcenia. Za niepokojący należy uznać fakt, iż metoda, która, jak wynika z badań, nie została gruntownie zweryfikowana, jest proponowana grupom szkolnym.

Literatura

References

- Banasik, W., Fiszer, D. (2014). Gry miejskie i questing produktem turystycznym na przykładzie Warszawy. W: Z. Kruczek, W. Banasik (red.), *Dynamika przemian rynku turystycznego*. Warszawa: Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, 139-150.
- Clark, D., Glazer, S. (2004). *Questing. A Guide to Creating Community Treasure Hunts*. Lebanon: University Press of New England, 27.
- Czarnecka, K. (2016). Quest, czyli edukacja przez zabawę. Próba wstępnej prezentacji gatunku. *Język. Religia. Tożsamość*, 1, 27-42.
- Czarnecka, K. (2017). Quest, czyli edukacja w drodze. Uwagi o nowym gatunku tekstu użytkowego. W: K. Czarnecka, M. Grzelka (red.), *Ars Didactica. Księga jubileuszowa Profesor Haliny Zgółkowej*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 165-177.
- Czerska, I. (2016). Grywalizacja jako narzędzie zarządzania zaangażowaniem konsumenta. *Marketing i Zarządzanie*, 4(45), 279-286.
- Droba, G., Przepióra, S. (2014). Potencjał gier miejskich i questingu jako narzędzie marketingu terytorialnego – analiza na przykładzie Rzeszowa. *Modern Management Review*, 19, 35-45.
- Dzioban, K., Płoskonka, P., Likhtarovich, K. (2017). Edukacja leśna na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego – opinie studentów Politechniki Warszawskiej na temat wykorzystania questu. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 19, 50, 45-50.
- Falk, J.H., Ballantyne, R., Packer, J., Benckendorff, P. (2012). Travel and Learning: A Neglected Tourism Research Area. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 908-927.
- Gaworecki, W. (2003). *Turystyka*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Gołoś, G. (2013). Questing i gry terenowe jako atrakcyjne rekreacyjno-edukacyjne formy aktywności na terenach leśnych. *Studia i Materiały CEPL*, 34(1), 74-82.
- Jalinik, M. (2013). Questing as a modern form of tourist activity in rural areas. *Economic and Regional Studies*, 2, 61-64.
- Jancewicz, K., Borowicz, D. (2017). Mapy turystyczne – definicja, rodzaje, zakres treści. *Polish Cartographical Review*, 2(1), 29-43.

- Kazior, B. (2008). Questing – nowa metoda odkrywania dziedzictwa miejsca. W: D. Zaręba (red.), *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*. Kraków: Fundacja Fundusz Partnerstwa, 17–21.
- Kruczek, Z. (2013). Znaczenie szlaków kulturowych dla rozwoju turystyki edukacyjnej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 304, 124–133.
- Kuba, J., Tyczyński, Z. (2016). Podstawowe informacje o questingu. W: E. Lenart, B. Wilczyński (red.), *Questing jako forma aktywizacji społeczności lokalnych*. Bałtów: Fundacja Questingu, 9–16.
- Kurek, W. (2008). *Turystyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Likhtarovich, K., Szustka, K. (2013). Questing – wyprawy odkrywców jako nowa forma aktywnej edukacji plenerowej w lasach i na terenach przyrodniczo cennych. *Studia i Materiały CEPL*, 34(1), 319–327.
- Madras-Majewska, B., Majewski, J. (2013). Apiturystyka jako forma turystyki edukacyjnej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 304, 144–152.
- Marciszewska, B. (2013). Turystyka edukacyjna – kontekst społeczny i ekonomiczny. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 304, 174–181.
- Mączka, D., Kozak, A. (2017). Questing jako innowacyjny produkt turystyczny. *Turystyka i Rozwój Regionalny*, 7, 49–59.
- Osóch, B. (2022). Modernity and Tradition - Outdoor Games Promoting Cultural Heritage. *European Research Studies Journal*, 25, 1, 739–751.
- Pawłowska, A. (2014). Questing jako innowacja w turystyce kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 1, 30–46.
- Pietrzak-Zawadka, J., Zawadka, J. (2015). Wykorzystanie questingu w edukacji przyrodniczej na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie województwa podlaskiego. *Studia i Materiały CEPL*, 43(2).
- Pytel, S., Szkup, R. (2018). Kształceniowa funkcja wyjazdów turystycznych seniorów i młodzieży. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 2(42), 115–123.
- Pokorna, M., Wcisło, M., Warcholik, W. (2024). Czynniki kształtowania satysfakcji uczestnika questingu w przestrzeni miasta. *Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG*, 38(3), 53–66.
- Połuca, I. (2015). Turystyka jako gra, innowacje w aktywizacji turystycznej. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 1(29), 57–70.
- Połuca, I., Żukovskis, J. (2015). Interakcje w przestrzeni – nowe trendy w animacji turystyki. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 1(29), 73–83.
- Przyiężna, B., Rodziewicz, E., Kočańczyk, T. (2014). Questing jako nowa forma spędzania czasu wolnego. *Rocznik Naukowy AWF i S Gdańsk*, 24, 113–121.
- Rogowski, M. (2016). Doświadczenie jako czynnik współczesnego oblicza krajoznawstwa. W: A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), *Współczesne oblicza krajoznawstwa*. Kraków, 99–114.
- Sapała, B., Sławińska, M. (2023). Książki questingowe Beaty Sarnowskiej jako narzędzie kształtowania dziecięcej wiedzy o dziedzictwie kulturowym. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 3, 81–95.
- Smalec, A. (2015). Gry miejskie oraz questing jako formy komunikacji i kreowania wizerunku regionu. *Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu*, 40, 193–205.
- Świątek, P. (2014). Rodzaje gier użytkowych (serious games) oraz ich zastosowanie w edukacji – opis zjawiska. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia de Cultura*, 6, 95–105.
- Trafas, K. (2003). Typy i rodzaje map turystycznych. *Kartografia w turystyce – turystyka w kartografii. Materiały Ogólnopolskich Konferencji Kartograficznych*, 24, 7–10.
- Turoś, L. (2003). *Turystyka edukacyjna i transgresja*. Warszawa: Wszechnica Polska – Szkoła Wyższa TWP w Warszawie.
- Warcholik, W. (2019a). Szlaki questingowe w obszarach miejskich na przykładzie Krakowa. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 13, 97–110.
- Warcholik, W. (2019b). Questing w Małopolsce – droga do odczytania *genius loci*?. *Turystyka Kulturowa*, 6, 34–45.

- Warcholik, W. (2024). Questing in urban tourism - between innovation and waste potential. *Turystyka Kulturowa*, 131, 32-51.
- Warczyńska, A. (2016). Questing - nowe oblicze krajoznawstwa. W: A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), *Współczesne oblicza krajoznawstwa*. Kraków, 99-114.
- Wilczyński, Ł. (2011). Questing - nowy trend w turystyce. W: B. Włodarczyk, B. Krakowiak, J. Latosińska (red.), *Kultura i turystyka - wspólna droga*, Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, 53-59.

Witold Warcholik, dr nauk o Ziemi, inżynier geodezji, zatrudniony w Katedrze Turystyki i Badań Regionalnych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Autor publikacji z zakresu turystyki, geomorfologii, kartografii i GIS, miłośnik Krakowa i Beskidu Niskiego, licencjonowany przewodnik miejski po Krakowie i Ojcowskim Parku Narodowym, pilot wycieczek, instruktor turystyki kwalifikowanej.

Witold Warcholik, PhD in Earth Sciences, geodetic engineer, currently employed in the Department of Tourism and Regional Studies at UKEN, Krakow. Author of publications on tourism, geomorphology, cartography and GIS, an avid Krakow fan, licensed by Krakow city and an OPN guide, an instructor for guide trainees.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3413-582X>

Adres/Address:

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Zarządzania i Spraw Społecznych
Katedra Turystyki i Badań Regionalnych
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków, Poland
e-mail: witold.warcholik@uken.krakow.pl